

---

**MECAZ KAPSAMINDAKİ ANLAMLAR  
VE BU ANLAMLAR ARASINDAKİ İNCE AYRINTILAR**

**THE MEANINGS IN THE AREA OF FIGURATIVE SENSES AND  
DIFFERENCES BETWEEN THESE MEANINGS**

**Faruk GÜRBÜZ\***

**ÖZET**

Farklı adlar altında sınıflandırıldığı için ayrı anlamlarmış gibi gözüken yan anlam, mecaz anlam, deyimsel anlam; terim, kinaye, istiare, mecaz-ı mürsel ve argo gibi anlamlar aslında mecaz anlamı kelimelerdir. Çünkü bu kelimeler mecazın tanımıyla bire bir örtüşmektedirler. Ancak bu terimlerin farklı isimler altında sınıflandırılmalarının sebebi, yan anlamın, kinayenin, mecaz-ı mürselin, istiarenin, argonun, terim ve deyimsel ifadelerin mecazdan farklı bir anlam oluşlarında değil, bazılarının mecazlaşarak kelimelere ad oluşunda, bazılarının benzetme ilgisiyle mecazlaşmasında, bazılarının farklı alan ve çevreler için kullanılmasında ve bazılarının da biçim açısından farklılıklar arz etmesindedir.

Dolayısıyla biz bu makalemizde farklı anlammış gibi algılanan bu anlamların önce mecaz anlamı olduklarını daha sonra da başka ayırt edici özelliklerinden dolayı onların başka adlarla anıldığını ortaya koymuş olduk.

**Anahtar kelimeler:** Yan anlam, mecaz, deyimsel anlam, terim, argo.

**ABSTRACT**

Secondary meaning, figurative sense, idiomatic sense, terms, allusions, metaphores, argots, all of them are figurative senses. Because they are same as the definition of the figuratif sense. But, because they are called whith difference names, they seems differnce meanings. But why these words are calling by defference names? The question is that these words are carring difference special features. These features are these. Some of them are name of the other words an some of them are difference form and some of them are the words of the difference area of the life.

That's why in this article we worked to prove that these meanings are figurative sense even though these senses are called differens names.

**Key words:** Secondary meaning, figurative sense, idiomatic sense, term, argots.

---

\* Yard. Doç. Dr., Erzincan Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Öğretimi Bölüm Bşk.,  
e-mail: faruk\_gurbuz@hotmail.com

## 1. GİRİŞ

Tabiata baktığımızda birçok cismin birbirlerine benzediğine şahit oluruz. Mesela: İlk bakışta, rengine bakarak, suyu alkolden ayırt edemeyiz. Fakat görünüşte birbirine benzeyen bu iki maddenin kokusuna, tadına, yanıcılığına, kaynama ve donma noktası gibi farklı özelliklerine baktıktan sonra renklerinin aynı olmasına rağmen bu iki maddenin birbirlerinden bütünüyle ayrı olduğunu anlarız.

Ne var ki, bazı maddelerin bu gibi ayırt edici özellikleri pek belirgin olmayabilir ve bu ince farkı görüp bu maddeleri birbirlerinden ayırmak ve onları sınıflandırmak da oldukça zor olabilir. Bu zorluk ise, bilimde birçok karışıklıklara sebep olur. İşte bu karışıklıkları gidermek ve birbirine benzeyen ve esasta veya teferruatta bazı farklı özellikler gösteren bu varlıkları birbirinden ayırt edip sonra da doğru sınıflandırmak için ince bir dikkat, hassas bir gözlem gerekir. Şayet bu hassasiyet gösterilmezse birçok şey aynıymış gibi algılanır ve bilimsel hatalara düşülmüş olur. Doğru sonuçlara ulaşılmaz; gerek sınıflandırmada, gerek farklı varlık ve kavramları isimlendirmede ciddi hatalar yapılmış olur.

İşte dil biliminin bir dalı olan anlam biliminde de ara sıra bu kabil hatalara düşülmekte, benzer kavramlar bütünüyle aynıymış gibi algılanmakta ve algılandığı gibi de gösterilmektedir.

Anlam bilimi hakkında yazılmış birçok kaynağa, ders kitaplarına vs. bakıldığında özellikle yan anlamlılık, çok anlamlılık, anlam genişlemesi gibi konular arasındaki ince ayrıntıların gösterilemediği anlaşılmaktadır. Çok yerde yan anlam mecaz anlamdan bütünüyle farklıymış, bazı yerlerde ise temel anlam ile gerçek anlam birbirinden apayrıymış gibi değerlendirilir.

Mesela: Bir ÖSS hazırlık kitabında, “Sözcüğün Anlamı ve Yorumu” adlı bir ünite başlığı altında, “Sözcüklerde Anlam Özellikleri” adlı bir alt başlıkta: “1. Gerçek Anlam. a. Temel anlam b. Yan anlam.” (Oğuz ve Yılmaz ts. s. 2) diye bir sınıflandırma yapılmakta, sonra da temel anlam, gerçek anlamdan farklı bir anlam olarak anlatılmaktadır. Gerçek anlam için: “Sözcüğün herkesçe bilinen ilk ve ortak anlamlarına gerçek anlam denir. Sözcük tek başınayken gerçek anlamını düşündürür. Bu nedenle gerçek anlam sözcüğün akla getirdiği ilk anlamdır. Her sözcük bağımsız olarak söylendiğinde ya da yazıldığında gerçek anlamı taşır. Söz gelimi ‘dikmek’ sözcüğünün herkesçe bilinen anlamı bir cismi dik olarak durdurmaktır. ‘Yerdeki sopayı karşıya dik olarak bırakalım.’ cümlesinde ‘dikmek’ sözcüğü gerçek anlamıyla kullanılmıştır.

Yukarıda değindiğimiz gibi “Türkçede bir sözcüğün birden çok anlamı olabilir. Sözcüğün hem temel anlamı hem de yan anlamları gerçek anlam kapsamına girer” (Oğuz ve Yılmaz ts., s.2) şeklinde açıklamalar yapılmaktadır.

Oysa yan anlam, kelimenin gerçek anlamdan kayarak kazandığı bir anlam olması açısından mecaza daha yakındır ve bu yüzden de mecaz olarak mütalaa edilmelidir. Yine bu eser temel anlam ile gerçek anlam arasındaki farkı da gösteremez. Çünkü temel anlam ile gerçek anlam arasında bir fark yoktur. Yani temel anlam, gerçek anlam, ilk anlam, konuluş anlamı, hakikî anlam gibi ifadeler eş anlamlıdır.

İşte kelimeye atfedilen temel anlam, gerçek anlam, yan anlam, mecaz anlam gibi isimlendirmeleri yaparken bu anlamların aynı veya farklı olduğunu göstermek mecburiyetindeyiz. Eğer bu anlamlar eş anlamlı ise mesele yok... Ancak bu anlamlar farklı ise ve bu farklar bu kelimeleri böyle sınıflandırmamıza sebep olmuşsa, bu farkları göstermek gerekmektedir. Bu farklardan ötürü de onları farklı adlar altında anmalıyız. Yani yan anlamı, terimsel anlamı, deyimsel ve argo gibi anlamları, eğer mecaz değilseler, mecaz anlamdan ayıran ince çizgileri ortaya koymak zorundayız. Bu sebeple de önce mecazı doğru ve tam bir biçimde tanımak ve tanıtmak zorundayız.

### 1.1. Mecazın Tanımı :

Mecaz, İngilizcede “figurative expression” (Moran, 1971, s.751) diye tanıtılır. Yani mecaza “figurative sense or meaning” (Moran, 1971, s.751) denir. “Figurative sense or meaning” ise sanılan, zannedilen anlam demektir. “To figure as... : Kendine ...süsünü ver-, to figure stg, to oneself: Tasavvur et-“ (Alderson ve İz, 1980, s. 505) yani, “bir kelimeyi başka anlamda tasavvur et-, bir kelimeye başka anlam süsünü ver-, başka anlamdaymış gibi san-” anlamındadır. Dolayısıyla İngilizcede “figurative sense”, kelimenin sanılan, zannedilen anlamı demek olur ki, sanmak, bir şeyi bir şeye benzetmek sonucunda olan zihinsel bir faaliyetin adıdır. Mesela: “Seni Hasan sandım.” “Zannettim ki sen Hasan’sın.” şeklindeki cümlelerde “san-” ve “zannet-” “benzet-” anlamındadır. Dolayısıyla nehirlerle doğru akıp onlara katılan küçük dereleri de insan koluymuş gibi sanırsanız da bu benzetme ilgisiyle “kol” kelimesini mecazlaştırırız. İşte bu açıdan bakarak mecazı, “Bir ilgi veya benzetme sonucu kelimeyi gerçek anlamından başka bir anlamda kullanma.” (Parlatır ve ark., 1988, s.1521) olarak da tanımlayabiliriz.

“Mecaz Arapça bir kelimedir. Cevazdan türemiştir. Kök anlamı geçilen yer, yol, geçek; anlam genişlemesiyle yalnız düşüncede var olan yaşanan gerçekle bağdaşmadığı düşünülen caiz kelimesiyle eş kökenlidir.”

(Moran, 1971, s. 751) “Arapçada caiz olmaktan, geçmekten alınma bir kelimedir. İfadeye kuvvet ve güzellik vermek için benzerlik veya daha değişik bir ilgiye dayalı olarak gerçek anlamı dışında kullanılan söz” (Ayverdi, 2005, s.1968) anlamına da gelir. Bu kelime, Arapçada “el-cevaz masterından türemiştir. ‘Caveze’n-nehre’, yani, ‘Nehri geçti’ cümlesinde bu anlamdadır.” (Ebi’l-Kasimi’l-Hüseyn bin Muhammedi’r-Rağibi’l-İsfenanî 1988, s.110) Yine bu kelime, “Yol, geçecek yer, hakikatin, gerçeğin zıddı, edebiyatta kendi öz manasıyla kullanılmayıp, benzerlikle, benzetme yolu ile başka bir manada kullanılan söz” (Devellioğlu 1997, s. 593) anlamındadır.

Hengirmen’in, (1999; s.411) “Dilbilgisi ve Dilbilim Terimleri Sözlüğü” adlı kitabında mecaz anlam ifadesine baktığımızda, “Bakınız yan anlam” (Hengirmen, 1999, s. 275) kaydını koyduğunu görüyoruz. Bundan da Hengirmen’in (1999; s.411) mecaz anlamı yan anlam olarak mütalaa ettiğini anlıyoruz. Hengirmen (1999) yan anlam maddesini ise, “İng. connotation; Alm. konnotation, Fr. connotation, bir sözcüğe, temel anlamı dışında, çeşitli benzerliklere, çağrışımlara dayanılarak yüklenen ikincil anlam. Örneğin ayak sözcüğünün temel anlamı, bedenin bir bölümünü bir organı gösterir; ama etap karşılığı bir yan anlam da kazanmıştır.” (Hengirmen, 1999, s. 411) şeklinde izah etmiştir.

Nitekim mecazın, “Lügatte geçilip gidilen yer demek olan mecaz, beyan tabirlerindedir. Hakikat, mecaz, kinaye diye üçe ayrılan kelime nevelerinin ikincisidir. Kelime vaz olunduğu manada kullanılırsa hakikat olur. Bir münasebetle asıl manasından başka bir manaya nakil edilirse ve kendi manasında kullanılmasına bir karine-i mania bulunursa mecaz olur” (Tahirül Mevlevî, 1973, s. 96) gibi, daha çok bir söz sanatını alakadar eden tanımı da vardır.

Gencan (2001; s. 555) mecazı: “Değişmece anlamı: Sözcüğün kendi sözlük anlamından büsbütün kayarak başka bir sözcüğün yerinde kullanılmasıdır.” (Gencan, 2001, s. 544) diye tanımlarken, çok anlamlılığı “Bir sözcüğün birden çok anlamda kullanılması...” diye tanımlar. Bu iki tanımı karşılaştırdığımızda görürüz ki çok anlam kazanmış kelimeler de mecazdır; çünkü bu kelimeler sözlük anlamlarını yitirip yeni yeni anlamlara girince çoğalır ve çok anlamlı olurlar.

Banguoğlu’nun (1974) “Öbür kelimeler gibi adlar da bir konmuş anlam (sens fondamental) taşırlar. Buna adın asıl anlamı, (sens propre) deriz. Birçok adlar anlamca yayılıp, (par extension) çevresinde ve dışında yan anlamlar (sens accessoire ) yüklenmiş bulunurlar. Mesela, ‘ayak’ insanda ve hayvanda basma, yürüme organıdır. Fakat iskemlenin masanın, gölün, ırma-

ğın, vb. da ‘ayağı’ olur. Halk şiirinde ise bu kelime, kafiye anlamına gelir. Bu sonrakiler hepsi, kelimenin üreme anlamları (sens dérivé) sayılır. Anlam genişlemesi yoluyla çoğu zaman yoğun anlamlı bir ad, bir de yalın anlam kazanmış bulunur. Bazen de aksine yalın anlamlı bir ad, bir de yoğun anlam kazanır. ‘Yürek’, bir organken ‘cesaret’; ‘destek’, bir direkken ‘yardım’; ‘yol’, geçilen yer anlamındayken ‘usul’ gibi anlamlar kazanır.

Adlar asıl ve yan anlamlarının dışında ilişki ve benzerlik yoluyla başka bir kavramı karşılamak üzere de eğreti olarak kullanılırlar. Bu kullanışa mecaz (figure de mot) deriz. Yuva= ev, ekmek= geçim, koltuk= makam” (Banguoğlu, 1974, s.320) şeklindeki açıklamalarından da çok anlamlı kelimelerin neticede mecazlaşarak birçok anlam kazanmış olduklarını anlıyoruz. Bu konuda daha geniş yorum ve mütalaalar için bkz. (Gürbüz, 2004a, s. 218-250)

Kısaca, bu açıklamalardan sonra mecazın en temel tanımının yan anlamlı kelimeleri kapsadığını söyleyebiliriz.

## **1.2. Mecaz Kapsamındaki Anlamlar ve Bu Anlamlar Arasındaki İnce Ayrıntılar**

İşte biz mecazın bu birbirine çok yakın birçok tanımına bakarak “yan anlamı”, “terim anlamını”, “deyim” ve “argo” anlamlarını ve hatta “kinaye” ve “istiareyi” bile mecaz anlam alanı içinde mütalaa etmek istiyoruz. Fakat aslında hepsi mecaz olan bu anlamlara “çok anlamlılık”, “yan anlamlılık”, “geniş anlamlılık”, “deyimsel anlam”, “argo”, “istiare” gibi farklı isimler vermenin de başka bir farklılıktan kaynaklandığını düşünüyoruz. İşte bu farkları göstermek için evvela mecazın yukarıda yapılan tanımlarından en belirgin tanımı olan şu temel tanıma dikkatleri çekmek istiyoruz.

Mecaz, bir kullanım neticesinde ortaya çıkmıştır. Yani bir duyuya ait bir kavram başka bir duyuya için kullanıldığında o kelime mutlaka mecazlaşır. Başka bir ifadeyle, asıl anlamını kaybeder diyebiliriz. Tabiata ait bir kavram, insanla alakalı olarak kullanılırsa yine kelime asıl anlamını kaybeder ve mecazlaşır. İlk icat edildiğinde belli bir kavramı gösteren bir kelime, başka bir kavramı göstermek için kullanılırsa yine mecaz meydana gelir. Bu, değişmez bir anlam bilim kanunudur. Mesela: “Soğuk” kelimesi, “Hasan çok soğuk bir insandır.” cümlesinde, farklı kullanımdan ötürü mecazlaşmış ve asıl anlamını kaybetmiştir. Yine soyutlaştırma bir kullanımdır ve kelimeleri asıl anlam hudutlarını aşmaya zorlar ve aştırır. Mesela: “Sıcak” kelimesi konuluş anlamı itibariyle somut bir kelimedir. Dokunma duyumuz ile anlaşılan bir kavramdır. “Arkadaşımız bizi çok sıcak karşıladı.” ifadesinde ise bu somut kavram “sevgi” kelimesini karşıladığı için anlamı değişmiştir.

Mesela: “tatlı” tatma duyumuzla alakalı bir kavramdır. Bu kavram görme duyusuyla alakalı kullanıldığında asıl anlamını yitirir ve mecazlaşır. Mesela: “Selma’nın çok tatlı bakışları vardı” cümlesindeki kullanımı bu kelimeyi mecazlaştırmıştır.

Dolayısıyla, kelimelerin çeşitli bağlamlarındaki farklı kullanımlarına bakarak anlamaktayız ki mecaz, bir anlam değişmesi neticesinde ortaya çıkar. Mecazda kelimenin asıl anlamdan çıkışı başka bir anlam için kullanılışı söz konusudur. Nitekim kelimeler kavramların kabıdır. Yani anlaşılan şeylerin kılıfıdır. Nasıl ki bir kova, su gibi bir sıvıyı taşımak, onu bir yerden diğer bir yere nakletmek için kullanılan bir kapsa, kelimeler de öyledir. Ne var ki kovaya her zaman su konmaz, onunla süt de taşıyabilirsiniz. Hatta kum gibi katı maddeleri bile kovanın içine koyabilirsiniz. İşte esasta sıvı maddeleri taşımak için icat edilmiş olan kova, nasıl zaruret hâlinde başka katı maddeleri de taşımak için kullanılıyorsa, önce belli bir anlamı karşılamak ve karşı zihinlere taşımak için icat edilmiş seslerden oluşmuş anlam kapları diyebileceğimiz kelimeler de farklı anlamları taşımak için kullanılabilir. İşte bu farklı kullanım mecazı oluşturur.

Mesela: İlk icat edildiğinde insanın bir organını karşılamak üzere konulmuş “göz” kelimesi, daha sonra bir benzerlik ilgisiyle masanın veya çekmecenin malum bölümlerini karşılamak için de kullanılmış. Bu misallerden de anlıyoruz ki mecaz, kelimenin kullanım alanının değişmesiyle oluşuyor. O hâlde mecazın bu en temel tanımından hareketle, “terim”, “yan”, “deyim”, “kinaye”, “istiare”, “argo”, “mecaz-ı mürsel” gibi anlamların hepsini önce, genel olarak, mecaz diye adlandırabiliriz. Çünkü bu kelimelerin en belirgin ortak yönü asıl anlamlarından çıkmış olmalarıdır. Bu yönden, bu ad altında anılan anlamların hepsi mecazdır.

Mesela: İlk anlamı, iki nesnenin birbirine hızlıca vurulması demek olan “çarpma”, matematikte sayıların kendi kendileriyle veya başkalarıyla çoğaltılması anlamında kullanıldığı için bir anlam değişmesine uğramış ve asıl anlamından çıkmıştır. Bir benzerlik ilgisiyle bu kelime matematiksel bir işlemin adı olmuştur. Bu istikametten baktığımızda, “Arabalar çarpıştı.” cümlesinde “çarpmanın” ilk anlamında olduğunu söyleyebiliriz. Ancak, “Beşle beşi çarptım sonuç yirmi beş oldu.” cümlesinde bu kelime asıl anlamını kaybettiği ve başka bir anlamı karşılamak için kullanıldığı için mecaz olmuştur. Hatta ikinci bir anlam/secondary meaning kazandığı için de kelimenin bu bağlamdaki anlamına yan anlam da diyebiliriz. Ancak anlam bilimi literatüründe bu kelimeye terimsel anlam denmektedir.

Terimsel anlamın da, bu istikametten bakıldığında, mecazdan başka bir anlam olmadığı anlaşılır. Fakat bu farklı isimlendiriliş onu mecazdan farklıymış gibi gösteriyor. Bizce bu farklı adlandırılış onun mecazlaşma biçimindeki farktır. Yoksa bu kelime, anlam değişimleri açısından bakıldığında mecazdan farklı değildir. O halde, kelimelerin terimsel anlamı için mecaz anlamlı demek ve onu mecaz kapsamında mütalaa etmekte bir yanlışlık yoktur kanaatine gelebiliriz. Fakat fark onun mecaz oluş biçimindedir diyebiliriz. Mesela: “Acı” kelimesi, “Çok acı bir çılgılık attı.” cümlesinde farklı bir duyu organıyla alakalı olarak kullanıldığı için mecazlaşmışken, “çarpma” da farklı bir bilimsel alanda kullanıldığı için mecazlaşmıştır. Bu alan farklılığına bakarak da “çarpma” kelimesine terim denmiştir; yoksa bu kelime, mecaz olmadığı için ayrı bir ad altında sınıflandırılmış değildir.

Yine birçok dil bilimcisinin “mecazdan” ve “temel anlamdan” ayrı olarak mütalaa ettiği “yan anlam” a da, mecazın en belirgin tanımıyla karşılaştırarak mecaz anlam demek zorunda kaldığımızı vurgulamak isteriz.

Mesela: Aksan (1999; s.?) yan anlam hakkında: “Hangi dilde olursa olsun bir sözlüğü karıştıracak olursak onun içinde yer alan sözcüklerin pek çoğuna birden fazla anlam verildiğini, bu anlamların numaralanarak açıklandığını görürüz. Çok anlamlılık (polysemi) dediğimiz bu durum kimi bilginlere göre evrensel boyutludur; dilin temel niteliklerinden birini sergiler. Bu nitelik insanoğlunun kavramları kimi zaman daha etkili, daha somut, daha kolay biçimde dile getirebilmek için, aralarında biçim, işlev, amaç ilişkisi ve yakınlığı bulunan başka kavramlara dayanarak açıklamak istemesinden kaynaklanır; zaman zaman benzetmeli, nükteli anlatım eğilimini de içerir. Başta organ adları, vücut bölümleri çok kullanılan eylemler olmak üzere doğadaki nesnelere, doğadaki nesnelere de insanlara aktarılması göstergeleri çok anlamlı duruma getirir.

Türkçedeki dil (en eski biçimi tıl, til) bugün ağızımızdaki organı anlatan bir temel anlam ögesine, dolayısıyla bir temel anlama sahiptir. Biçim ilişkisine, yakınlığına dayanılarak bu ad doğadaki, çevremizdeki nesnelere aktarılmış, ‘nefesli çalgılardaki ince metal yaprak’, ‘terazi, kilit gibi aygıtlarda yassı devinimli bölüm’, ‘doğada denize uzanan dar ve alçak kara parçası’, ‘makara içindeki oluklu, küçük tekerlek’ gibi somut nesnelere de anlatır duruma gelmiştir. Aynı sözcük pek çok dilde olduğu gibi, ‘iletişim sağlayan dizge’ konuşma yeteneği gibi soyut kavramları da anlatır duruma gelmiştir. Hayvanlarda gövdenin alt bölümündeki uzantıyı anlatan kuyruk, koyunlarda yağı taşıyan bölüme de ad olmuş. Kuşlarda gövde arkasındaki tüy demetini göstermekteyken uçurtma, uçak gibi şeylere de aktarılarak ‘kuyruğa benzer uzantı’ anlamını da vermeye başlamıştır. Asıl ilginç olan ‘halkın

sıra beklerken oluşturduğu dizi' anlamını da biçim ilişkisi nedeniyle taşıma-ya başlaması ve nükteli bir anlatım eğilimleriyle birinin arkasından ayrılmayan 'kimselere de kuyruk' ...nin kuyruğu denmesidir.

Somut bir kavram olan çaylak göstergesi 'toy, deneyimsiz, acemi' gibi bir yan anlam kazanmış, torpil 'savaş gemilerindeki büyük su altı bombası' yine soyut bir kavramı da karşılayarak 'kayıрма, kayırıcı, arka,' kavramlarını anlatır duruma gelmiştir."

Eğer çok kullanılan eylemlere göz atacak olursak bunların da bir sıra yan anlam ve kullanıma sahip olduğunu görürüz. Almak 40 kadar, gelmek 30'dan fazla, çekmek 30'dan fazla, vermek 20 kadar değişik anlam ve kullanımla sözlüklerde yer alır. Bu durum sözlüklerin kullanım sıklıklarının artması, kullanım yerlerinin çokluğuyla orantılıdır; kimi bilginler sözcüklerin bu niteliğinin, onların dil içinde 'sağlıklı durumda' olduğunu gösterdiğini ileri sürerler. Türkçede sık kullanılan eylemlerden örneğin geçmek eylemini ele alacak olursak 'belli bir yerden ilerleyerek onu arkada bırakmak' biçimindeki temel anlamının yanında 'hastalığın bulaşması', 'okulda sınıfını başarıyla bitirmek', 'bir şeye gücü yetmemesi', (benden geçti gibi kullanımlar), bir olay için 'vuku bulmak', 'geride bırakma', 'müzik parçasını icra etmek... gibi yeni anlamlar kazanmış olduğunu görürüz. Temel anlamı bir şeye değmek olan dokunmak da bir şeyi karıştırmak', bir şeyin, yiyeceğin sağlığı bozması', bir olayın bir davranışın, bir sanat eserinin insanı etkileyip duygulandırması' gibi yan anlamlara sahiptir.

Yukarıda ancak birkaç örneğini verdiğimiz sözcükler incelenecek olursa bunların hepsinde, temel anlam dışındaki yeni anlam ve kullanımların söz konusu olduğu görülür. Her dilde her göstergenin başlangıçta bir kavramın simgesi olduğu düşünülürse öteki kavramların sonradan eklendiği, sözcüklerin kullanıla kullanıla çok anlamlı duruma geldiği kabul edilir.

Yukarıdaki örneklerden çaylak, torpil, kuyruk, sözcüklerinde görülen yan anlamlar genel dilde çoğunlukla mecaz anlamı, mecazî anlam (Fr. sens figure, İng. Figurative meaning) adıyla anılmaktadır. Ancak bunların da tıpkı dil, geçmek, dokunmak sözcüklerinde olduğu gibi temel anlamı dışındaki, yeni anlamları gösterdiği göz önünde tutulunca bütün bu örneklerin temel anlam dışındaki anlamlarını yan anlam (secondary meaning) olarak geniş bir çerçeve içinde bir araya getirmek yanlış olmayacaktır" (Aksan, 1999, s. 58) şeklinde mütalaalarda bulunmaktadır.

Biz burada Aksan'ın yukarıda verdiği örnekler ve özellikle son cümlesi üzerinde durmak istiyoruz.



O, “Dil, geçmek, dokunmak gibi kelimelerin temel anlamları dışında kullanılarak yeni anlamları göstermeleri göz önünde tutulursa bütün bu örneklerin temel anlam dışındaki anlamlarını yan anlam (secondary meaning) olarak geniş bir çerçeve içinde bir araya getirmek yanlış olmayacaktır.” (Aksan, 1999, s. 58) diyor.

Görüldüğü gibi Aksan (1999) burada yan anlam ile mecaz anlamı ayıran çizgiyi çok açık bir biçimde belirtemiyor. Biz de aynı durumu göz önünde bulundurarak bu yan anlamlara mecaz demek istiyoruz. Çünkü yukarıdaki örnek kelimeler, yeni bir anlamı ifade için asıl anlamlarından çıkmışlar. Yeni anlam kazanmışlar. Bu yeni anlamlar da mecazdan başka bir anlamı ifade etmezler. Çünkü yukarıda sayılan bu yeni anlamlar mecazın temel tanımıyla bütünüyle bağdaşmaktadırlar. Mesela: “çaylak” örneğine bakılırsa bizim iddiamızın doğruluğu hemen anlaşılır. İlk anlamıyla bir kuşu ifade eden *çaylak*, bir öğrencinin okula yeni gelmiş bir öğrenciyi küçümseyerek ona : “Ne haber çaylak?” diye hitap ettiği cümlede “çaylak” kelimesinin mecaz olduğu hemen anlaşılır.

Demek ki yan anlam, ilk anlamından çıkmış, çok anlam kazanmış veya anlamı genişlemiş kelimelerin yeni anlamlarına deniyor. Bu durum mecazın kendisidir. O hâlde yan anlamlı kelimelere mecazın en temel tanımından hareketle mecazdır, diyebiliriz. Ancak bu kelimeleri yan anlamlı olarak ayrı bir isim altında sınıflandırmak, ayrı bir anlammış gibi onlara ayrı bir isim vermek için bir fark bulmak gerekmektedir. Bizce bu fark bu anlamın farklı oluşundan değil, yan anlamı mecazdan ayıran tek fark sanatlı söyleyiş açısından olabilir. Yan anlamı mecazdan biraz daha farklı gösteren yön bizce Banguoğlu’nun: “Mecaz doğrudan doğruya nesnenin adı olmaz. Kavramı güçlendirmek ve renklendirmek için adın yerini tutar. Bununla beraber alışılmış mecazlara kelimenin mecazlı anlamı denir. Biz buna kavramın mecazlı adı demeyi daha doğru buluyoruz. Birçok yan anlamlar ve terimler de mecaz yoluyla gelişmişlerdir” (Banguoğlu, 1974, s. 320) şeklindeki tanımıyla belirginleşmiş oluyor.

Bu tanıma göre “yan anlam” ile “mecaz anlam” arasındaki fark, “yan anlamın” fonksiyonundadır. Yoksa anlam değişmesi açısından bu anlamlar arasında bir fark yoktur. Çünkü mecaz anlam da yan anlam da ilk anlamdan uzak olan anlamdır ve her ikisi de mecazdır. Her ikisi de benzerlik ilgisiyle asıl anlamlarından çıkmışlar. Ancak iki mecazdan biri yan anlam adı altında sınıflandırılacak olunursa, o zaman bir fark bulmak gerekir. Bizce yan anlamların mecazdan farklı olarak yan anlam adı altında anılmaları onların “yeni kavramlara ad oluşlarındadır”. Mesela: “Kolum ağrıyor.” cümlesinde “kol” kelimesi ilk anlamındayken, “Neyleyim kolum kanadım kırık.”

cümlesinde “çaresizim” ifadesini daha güçlü bir biçimde ifade etmek için mecazlaşmıştır. İşte “kol” kelimesinin bu ikinci cümledeki anlamına “kol” kelimesinin mecaz anlamı denebilir. Fakat “Kapının kolu kırıldı.” cümlesinde “kulp”, “elcek” anlamındadır ve bir kavrama ad olmak için mecazlaşmıştır. İşte “yan anlamı” “mecazdan” ayırmak için bu ince farkı kıstas olarak kullanabiliriz. Fakat bu yan anlamın mecaz olmadığı anlamına gelmez. Yani bir kelimeye bir benzerlik ilgisiyle ad olmak için mecazlaşan kelimeye yan anlamlı kelime; bir kavramı yine bir benzerlik ilgisiyle daha etkili bir biçimde anlatmak için mecazlaşan kelimeye de “mecaz” diyebiliriz. Ne var ki ikisi de esasta mecazdır.

Yine bizce deyimler de mecaz anlamlı kelime ve kelime gruplarıdır. Mecaz grubu içinde değerlendirilmelidirler. Fakat deyim anlamlı kelimeler de, yine birtakım kaynaklarda, mecaz değilmiş gibi gösterilmektedir.

Mesela: Liseler için hazırlanmış bir ders kitabında: “Sözün gerçek anlamından tümüyle sıyrılıp, bir başka anlamda kullanılan haline mecaz anlam denir. Mecaz anlamı deyim anlamı ile karıştırmamak gerekir. Deyim, iki ya da daha fazla kelimenin, gerçek anlamından uzaklaşarak bir kavramı karıştırmak üzere kalıplaşmasıyla oluşan kelime grubudur. (ipe un sermek, ağızda bakla ıslanmamak, bindiği dalı kesmek, pabuç pahalı vb.” (Acar ve ark., 2006, s. 82) şeklinde bir izaha rastlamaktayız.

Halbuki bu deyimlerdeki anlam mecazdır. Hatta cümle seviyesinde bir mecazlaşma söz konusudur. Mesela: “Saman altından su yürütmek” deyimini, “Adam saman altından su yürütüyor.” şeklinde bir cümleye dönüştürülürse, bu cümlede bütün cümlelerin ilk anlamını yitirdiği gözlenir. Bu da mecaz olmuş olur. Yani mecazın tanımına uyar. Çünkü kelimeler nasıl mecazlaşır ise gruplar ve cümleler de aynı usulle mecazlaşır. Yani farklı kullanımlara girip farklı anlamları karşılayarak mecazlaşırlar.

Bu cümlelerin temel, yani konuluş anlamı, saman denen öğütülmüş ekin saplarının altından suyun akıtıldığıdır. Fakat bu cümle söylenildiği anda ortada saman, su ve bir de saman altından su yürüten adam yoksa o zaman tevیل gerekir ve cümle yorumlanır. Bu durumda cümlelerin mecaza yorumlanması zaruri olur. Kısaca böyle bir cümleden, bir adamın gizli işler çevirdiğini anlarız. Çünkü saman altından su yürütülmesi ile gizli işler çevirmenin benzer tarafı vardır. Saman altından akan su fark edilemez. Çünkü suyun üzerinde birbirine kenetlenmiş saman tabakaları durur ve tabaka altından su sessizce akıp gider. Bu deyim böyle bir hadiseyi telmih ettirdiğinden ötürü, benzerlik ilgisiyle “bir cümle”, gerçek anlamından kaymış olur. Yani temelde bir başka manayı anlatan cümle, başka bir kullanımla, yani

farklı bir tasarrufla daha başka anlamı taşır ve anlatır olmuştur. Bu ise mecazlaşmaktan başka bir şey değildir. Kelime seviyesinde mecaz bir kelimenin ilk anlamından uzaklaşması iken, cümle veya deyim seviyesindeki mecaz ise bir cümlenin veya bir kelime grubunun gerçek anlamının dışına çıkmasından ibarettir.

Mesela: “Gülü seven dikenine katlanır.” cümlesi mecazdır. Çünkü cümle kullanıldığı bağlamda mecazlaşmıştır. Fakat bu kabil cümlelere kinayeli cümleler denmesinin sebebi, anlamdaki nüanslardan değil, kullanım ve biçimdeki nüanslardandır.

Mesela: Gülü severken bir kimsenin eline diken battığı bir anda bu cümle söylene, anlaşılır ki cümlenin ilk anlamı yani hakiki anlamı kast ediyor. Ancak biri sevdiği bir kimsenin verdiği meşakatlere katlandığı anda söylendiğinde, anlaşılır ki bu cümle asıl anlamı dışında kullanılmıştır.

İşte bu açıdan yukarıdaki tanımı biz pek ilmî bulmuyoruz. Yani “mecaz anlamla deyim anlamını karıştırmamak gerekir” ifadesi çok sathi bir mütalaa neticesinde söylenmiştir. Çünkü deyimlerin anlamları mecazlıdır ve mecaz anlamın tanımına bütünüyle uyar. Fakat farklılık deyimlerin anlam veçhesinde değil, biçim cihetindedir. Yani “Kolum kanadım kırık.” cümlesinde kol kelimesi nasıl ilk yani temel anlamından uzaklaştığı için ve farklı bir alanda kullanıldığından dolayı mecaz olmuşsa, “Ayaklarıma kara su indi.” deyimindeki bütün kelimeler de farklı bir kullanıma sokularak asıl anlamı dışına çıkarılmış ve mecaz olmuştur. O hâlde deyimlerin anlamı da, tek kelimelik mecazlı kelimelerin anlamı da mecaz olmak bakımından aynıdır. Peki fark nerededir ve niçin bunlar deyim adı altında kategorize edilmişlerdir sualine ise, deyimler tek kelimelik mecazlardan yalnızca birçok kelimedenden meydana gelişleri açısından farklılık gösterirler şeklinde cevap verilir. Yani nüans biçimdedir, anlamda değil.

Özetle, konuyu şöyle toparlayabiliriz:

Çeşitli kaynaklarda farklı anlamlarmış gibi gösterilen temel, gerçek, hakiki, ilk ve konuluş anlamları gibi anlamların hepsi aynı şeyi anlatmaktadır. Yani gerçek ve hakiki anlam aynıdır. Bu anlamlar farklı anlamlar değildirler ve aralarında bu istikametten bir nüans gösterilemez. Bu iddiamızı ispat için tek bir soru yöneltmenin kâfi olacağı kanaatindeyiz. Mesela: “Yuva kelimesini bir temel anlama gelecek bir biçimde cümlede kullanınız bir de gerçek anlama gelecek bir biçimde...” şeklindeki bir soruya cevap alınmayacağı görülecektir.

Yine anlamı genişlemiş, birden çok anlam kazanmış, “yan anlamlı”, “terim”, “deyim”, “argo” gibi anlamların hepsi, anlam değişimleri kıstas alındığında, mecazdır kanaatimizi tekrarlayalım.

Şu örneklere bakalım:

“Sokak ortasında adamı bir güzel kalayladı.” cümlesindeki kullanımıyla “kalaylamak”, gerçek anlamı dışına çıktığı için mecazdır. Argo adı altında bu anlamın sınıflandırılması anlamdaki farkta değildir. Farklı bir kültür sahasına ait bir kelime oluşuna bakarak ona argo denmiştir. Demek ki yukarıdaki cümlede geçen “kalaylamak” kelimesi anlam değişimleri, yani anlam özelliği, bakımından mecaz grubunda, alan bakımından argo grubundadır.

Ne var ki argo sözlükteki bütün argo kelimeler mecaz olmayabilir. Çünkü argonun: “Toplumda belirli bir kesimce genellikle de bir meslek grubunca kullanılan, ortak dilden hem başka sözcükler kullanma hem de ortak dilin sözcüklerine kendine özgü anlamlar yükleme açılarından farklılaşan, böylece herkesçe anlaşılmayan nükteli anlatımların bolluğu ile dikkat çeken dil...” (Hengirmen, 1999, s. 36) şeklinde bir tanımı vardır. Mesela: “Zıbarlamak” kelimesi bir anlam değişimine uğramış mıdır? Bu konuda bir fikrimiz yok. Çünkü kökü belli değildir (Ayverdi 2005, s. 3498) Ancak argoyu kullanan muhit “öldü” ifadesini karşılamak için, nefret ve biraz da kin dolu bir ruh halini aksettirecek, seilmeyen bir kişinin öldüğünü haber vermek için kullanılmıştır. Ancak sefil ve ayyaş muhitlerde rakıya “imam suyu” denmesini farklı yorumlamak zorundayız. Bu ifade anlam değişmesine uğradığı için mecazdır. Kanunları ihlal edip, polislerden kaçanların, yaralı vicdanların, sevgisiz kalmış bir topluluğun kullandığı bir dil olması açısından da bu dile argo diyoruz.

Yine, mecaz-ı mürselde de kelimeler gerçek anlamları dışına çıktıkları için yine mecazdırlar. Fakat mecaz-ı mürsel olarak farklı bir ad ile anılmasının sebebi onların mecazlaşma biçimlerindedir. Mecazda daima bir benzerlik ilgisi varken, mecaz-ı mürselde yakınlık ilgisi vardır. Parça bütün alakası kurulmuştur. “Ayaklarını çıkar” ifadesinde “ayak” gerçek anlamını kaybettiği ve “ayakkabı” yerine kullanıldığı için mecaz; ancak ayakkabıya ayağa benzediğinden ötürü değil de ayakla ilgisi olduğu, bütün söylenip parça kast edildiği için, ayakkabı ayağa yakın olduğu için bu ifadeye mecaz-ı mürsel şeklinde bir ad verilmiştir. Artık bütün “mecaz-ı mürselleri” böylece mütalaa edebiliriz.

Nitekim Talîm-i Edebiyat’ında Rezaizâde (1847-1914) “Tasnif-i Envâ-ı Mecâz” başlığı altında eski belagatın konu ve maddelerini çok farklı

bir tasnif ve kadro içinde ele almaktadır. O da istiare, teşbih, mübalağa, mecaz-ı mürsel, teşhis ve intakı mecaz olarak mütalaa etmiş ve hatta devrin edebî otoriteleri tarafından da tenkit görmüştür (Yetiş 1996, s. 238-241)

## 2. SONUÇ

Hülasa, “yan anlam”, “mecaz anlam”, “istiare”, “argo”, “deyimsel anlam” ve “mecaz-ı mürsel” gibi adlar altında anılan anlamlar, bu farklı anlamlardan ötürü anlam değişimleri itibariyle birbirlerinden farklı anlamdaymış gibi algılanmaktadır. Oysa bu anlamların hepsi mecazın en temel anlamı olan “Karşıdan karşıya geçiş, pasaj, geçit” (Mutçalı, 1995, s. 140) şeklindeki tanımla bütünüyle örtüştükleri için mecazdırlar. Bu yüzden bu anlamlara, anlam değişimlerini kıstas alarak, evvela mecaz demek istiyoruz. Daha sonra da “anlam değişimleri” itibariyle değil de “biçim”, “fonksiyon”, “alan”, yani bu kelimelerin konuşulduğu “muhit”, “sosyal çevre” gibi farklılıklar göz önüne alınarak bu kıstaslar doğrultusunda onlara farklı isimler vermeliyiz fikrini taşıdığımızı vurgulamak isteriz. Bu isimlendirme onları mecaz olmaktan çıkarmaz. Bu anlamları öğretirken de bu farklılıkları mutlaka göz önünde bulundurmalıyız.

Kelimeler asıl anlamlarını karşı zihinlere anlatmak ve aktarmak için farklı anlamlara kap ve kılıf olabilirler. Bu hadiseye kullanım demektediriz. Kelimeleri mecazlaştıran, diğer bir ifadeyle onları çok anlamlı kılan ve anlamlarını değiştirip çoğaltan biricik amil onların farklı kullanımlarıdır. Bu istikametten bakıldığında bu kelimelerin mecaz olduğunu anlamakta zorluk çekmeyiz.

Yine şunu da ehemmiyetle belirtmeliyiz ki “temel anlam”, “ilk anlam”, “konuluş anlamları” farklı anlamlar değildir ve bu anlamlar “eş anlamıdır.” Yani “Kuşlar yuvaya dönerdi.” cümlesindeki “yuva” için “gerçek anlam”, “konuluş anlamı”, “temel anlam” veya “ilk anlam” demekle hiçbir yanlışlık olamaz. Çünkü eğer bir kelimenin temel anlamı gerçek anlamdan farklı bir anlamdır şeklinde bir tez müdafaa ediliyorsa o zaman bilimsel bir açıklama istenir. Mesela: “şeker” kelimesinin temel ve mecaz anlamlarını göstermek kabilken, aynı kelimenin temel ve gerçek anlamlarını göstermek imkânsızdır. Çünkü temel anlam ile gerçek anlam aynı anlamdadırlar. Başka bir ifadeyle “şeker” kelimesinin temel anlamını göstermekle onun gerçek, yani konuluş anlamını göstermiş oluruz.

İşte bu bilgiler ışığında şunu söyleyebiliriz ki, dil alanında tasnif ve isimlendirme çalışmalarında bu tasnife ve isimlendirmelere medar olan nü-

anslar çok iyi gösterilmeli ve öğretilmelidir. Aksi takdirde bilimsel bir kargaşa, bir kavram anarşisiyle karşı karşıya kalmamız kaçınılmaz olacaktır.

Sonuçta, “temel anlam”, “gerçek anlam”, “ilk anlam” ve “konuluş anlamı” gibi anlamlar farklı anlamlar değildir, hükmüne varırken, “yan anlamın”, “istiarenin”, “mecaz-ı mürselin”, “argonun”, “deyimsele ifadelerin”, “kinayelerin” hepsinin esasta mecaz olduklarını da vurgulamak isteriz. Bu mecazların farklı isimler altında kategorize edilmesi ise şöyle açıklanabilir:

Yan anlamlı kelimeler asıl anlamlarından benzerlik ilgisi ile çıktıkları için mecazdırlar. Ancak yeni kavramlara ad oluşlarıyla, sanatlı ifadeler olarak kalan ve kavramlara isim olamayan mecazlardan ayrılırlar. Mesela: “kurbağacak”, ayarlanabilir somun anahtarı, ağız tabanında çıkan bir çeşit küçük ur, pencere çerçevesi gibi yukarıya sürülen şeylerin alt kenarlarına yerleştirilen tutacak (Parlatır ve ark., 1988, s.1409) anlamında kullanıldığında, bu kelime gerçek anlamından çıktığı için mecazlaşmıştır. Ancak mecazdan bir farkı vardır ki o da, bu kelime bu kullanımlarda bir yaranın ve aletin adı olmuştur. Ancak her mecaz varlıklara ad olamaz. Mecazlaşarak varlıklara ad olan kelimelere yan anlam diyebiliriz. Mesela: “Arkadaşımın çok acı bakışları vardı.” ifadesindeki “acı” da gerçek anlamını kaybedip karşı bir anlama geçtiği için mecazdır. Ancak bu kelimenin, sözlüklere bakıldığında, hiçbir varlığa ad olduğunu tespit edemeyiz. Yine mecaz benzerlik ilgisi kurularak her an üretilebilir ve bu üretilen anlamlar kalıcı olmazlar. Mesela, “Bülbül ağlar bu hâle rüzgârdan nale gelir.” (Gürbüz, 2004b, s. 112) mısrasında bülbül ve rüzgâr teşhis edildiği için bu varlıklarla alakalı ağlamak ve nale mecazdır. Ancak sözlüklerde “ağlamak” kelimesinin “ötmek”, “nale” kelimesinin de uğuldamak gibi anlamlarını bulamazsınız. Yani bu gibi kelimelerin bu kabil kullanımlardaki anlamlarını bulmanız imkânsızdır. Fakat yan anlamlar mecazlaşarak artık farklı varlıkların adları olmuşlardır. Yani mecazlaşarak ad olmuşlardır. Yan anlamın bir mecaz türü olmasına rağmen mecazdan farkı işte bu nüanslardadır.

Deyimsel anlamlar da yine bir benzerlik ilgisi ile asıl anlamlarından çıktıkları için mecazdırlar ve mecazın esas tanımıyla bütünüyle mutabakat hâlinde dirler. Bu mecaza başka bir isim verilmesinin, yani deyim denmesinin sebebi ise kelimelerin gruplar halinde mecazlaşmasından ötürüdür.

Kinaye de yine mecazdır. Bu tür mecaza başka bir isim verilmesi, yani kinaye denmesinin sebebi ise bu mecazların hakikî anlama da yorumlanma ihtimalinin oluşudur.

İstiare de yine esasta mecazdır. Çünkü “aslanım” ifadesi istiaresidir. Dikkatle bakıldığında görülür ki “aslan” kelimesi gerçek anlamından çıkmış-

tır. Gerçek anlamdan çıkan her kelime mecazdır. Ancak bu tür mecaza istiare denmesinin sebebi ise benzetme yönü diğer mecazlardan daha ağırdır ve bu tür mecazlar başka bir varlığa ad olarak verilmez, yalnızca anlamı güçlendirmek için mecazlaşırlar.

Yine çoğu argo kelimeler de bir tür mecazdır. Çünkü bu kelimeler de gerçek anlamlarının dışında kullanılmışlardır. Bu mecazın argo adı altında anılmasının sebebi ise farklı bir kültüre mensup bir muhitin dili olmasıdır.

Terim de yine mecazdır. Çünkü terim anlamlı kelimelerin çoğu da gerçek anlamlarından çıkmışlardır. Mesela: “köprü” ilk anlamında bir dere-nin veya nehrin iki yakasını bağlayan yapma bir geçit iken, güreş terminolojisinde pehlivanın sırtını yere dokundurmamak için düştüğü durumu ifade eder. Bu mecazın terim adı altında anılmasının sebebi ise farklı bir alanda kullanıldığı içindir.

Mecaz-ı mürsel de yine mecazdır. Bu mecaz türünün de farklı bir ad ile anılmasının sebebi diğer mecazlar gibi benzerlik ilgisi ile asıl anlamından çıkmamış, yakınlık ilgisi ile gerçek anlamının dışına çıkmasıdır.

Özetle, hepsi de mecaz olan bu anlamların bu farklı adlar altında isimlendirilişi anlam değişmesi farklılığından değildir. Yani bu isimlendirmeler anlam değişimleri kıstas alınarak yapılmamıştır. O hâlde, bu mevzuları öğrencilere öğretirken aslında mecaz olan bu kelimeleri hangi farklılıklardan ötürü farklı isimlerle andığımızı öğretmeli ve bu nüansları göstermeliyiz.

### 3. KAYNAKLAR

- Acar, M., Alptekin, A. H., Bilgen, M., Doğan, O., Özmen, H., Arkın, M., Başkaya, N., Ergül, L., Mat, M., Öksüz, Y., Tergib, A. (2006). *Dil ve Anlatım 9. sınıf*. Devlet Kitapları, Ankara.
- Aksan, D. (1999). *Anlambilim*. Engin Yayınevi, Ankara.
- Alderson, A. D., İz, F. (1980). *The Concise Oxford Turkish Dictionary*. Tansaş, Ankara.
- Ayverdi, İ. (2005). *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*. Kubbealtı Neşriyat, İstanbul.
- Banguoğlu, T. (1974). *Türkçenin Grameri*. Baha Matbaası, İstanbul.
- Devellioğlu, F. (1997). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*. Aydın Kitabevi, Ankara.
- Ebi'l Kasimi'l-Huseyni'l Muhammed Er-Rağibi'l İsfehanî. (1998). *El-Müfredât*. Beyrut: Daru'l\_Ma'rife.

- 
- Gürbüz, F. (2004a). *Tercüme Problemleri ve Mealler*. İnsan Yayınları, İstanbul.
- Gürbüz, F. (2004b). *Kimsesizler*. Aktif Yayınevi, İstanbul.
- Gencan, T. N. (2001). *Dilbilgisi*. Ayraç Yayınevi, Ankara.
- Hengirmen, M. (1999). *Dilbilgisi ve Dilbilim Terimleri Sözlüğü*. Engin Yayınevi, Ankara.
- Moran, A. V. (1971). *Türkçe-İngilizce Sözlük*. Millî Eğitim Basımevi, İstanbul.
- Oğuz, O., Yılmaz, D. (ts.) *ÖSS Türkçe-Edebiyat*. fdd Yayınları, Ankara.
- Parlatır, İ., Gözaydın, N., Zülfikar, H. (1988). *Türkçe Sözlük*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Tahir-ül Mevlevî. (1973). *Edebiyat Lügatı*. Enderun Kitabevi, İstanbul.
- Yetiş, K. (1996). *Talîm-i Edebiyat'ın Retorik ve edebiyat Nazariyâtı Sâhasında Getirdiği Yenilikler*. Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı, Ankara.

\* \* \* \*